

ПРИНЦИПИ ГУМАНІЗМУ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Шило Є.П.,
*кандидат юридичних наук,
директор у Адвокатському об'єднанні
«Юридична фірма «Форвард Едвайзерс»
e-mail: yevgeniy.shylo@gmail.com*

Шило Є.П. Принципи гуманізму та справедливості в адміністративному праві України у контексті християнських цінностей.

Стаття присвячена дослідженню змісту та реалізації принципів гуманізму та справедливості в адміністративному праві України у контексті християнських цінностей. Актуальність теми полягає у тому, що в науці адміністративного права ці два принципи є малодослідженими, а також те, що доктрина цієї науки потребує змін, враховуючи переміни пов'язані з війною, які змусили переглянути частину цінностей людей, їх життєвих пріоритетів та поглядів на державу і її значення у житті людини, та підсилили потребу побудови взаємовідносин держави та людини на основі принципів гуманізму та справедливості. Автор встановив, що принципи гуманізму та справедливості є взаємозв'язаними, вони є основою всієї системи адміністративного права та функціонування суспільних відносин у сфері державного управління. Підсумовано, що справедливість є вихідним началом права та його сутністю, засадою діяльності правової держави. Гуманізм є основоположним принципом прав і цінністю демократичного суспільства, він означає людяність, любов до людини, цінність людини і її гідності, прагнення до її блага.

Доведено, що основоположні принципи права побудовані на любові, що є змістом християнського вчення. У контексті християнських цінностей принцип справедливості означає – вчиняй людям усе так, як ти хотів би щоб вчиняли тобі. Він передбачає дію рівності, поваги, свободи й милосердя до людей. Своєю чергою принцип гуманізму у контексті християнських цінностей означає – люби свого ближнього, як самого себе. Обґрунтовано, що любов це не лише емоція, а найперше – це дія, або акт волі. Любов вимагає прийняття рішення та докладання зусиль. Тому принципи адміністративного права теж є дією і повинні набирати практичного змісту, а не бути лише ідеєю.

Запропоновано змінити деякі доктринальні підходи до ролі держави у взаємовідносинах з людиною, а сама те, що вони мають будуватися на принципах гуманізму та справедливості основаних на любові, що буде початком якісно нової ролі держави та діяльності посадових осіб у взаємовідносинах з громадянами.

Ключові слова: принцип гуманізму, принцип справедливості, адміністративне право, любов, християнські цінності, законодавство.

Shylo Y. Principles of humanism and justice in the administrative law of Ukraine in the context of christian values.

The article is devoted to the study of the content and implementation of the principles of humanism and justice in the administrative law of Ukraine in the context of Christian values. The relevance of the topic lies in the fact that these two principles are poorly understood in the science of administrative law, and that the doctrine of this science needs to be changed, given the changes associated with the war, which forced people to reconsider some of their values, their life priorities and views on the State and its importance in human life, and reinforced the need to build relations between the State and human beings based on the principles of humanism and justice. The author establishes that the principles of humanism and justice are interrelated and form the basis of the entire system of administrative law and

the functioning of public relations in the field of public administration. It is summarized that justice is the initial principle of law and its essence, the basis for the rule of law. Humanism is a fundamental principle of rights and a value of a democratic society; it means humanity, love for a person, value of a person and his or her dignity, and the pursuit of his or her welfare.

It is proved that the fundamental principles of law are based on love, which is the content of Christian doctrine. In the context of Christian values, the principle of justice means doing to others as you would like to be done to you. It implies the action of equality, respect, freedom, and mercy toward people. In turn, the principle of humanism in the context of Christian values means love your neighbor as yourself. It is proved that love is not only an emotion, but first and foremost an action, or an act of will. Love requires decision-making and effort. Therefore, the principles of administrative law are also an action and should be put into practice, and not just an idea.

The author proposes to change some doctrinal approaches to the role of the State in relations with a person, namely, that they should be based on the principles of humanism and justice based on love, which will be the beginning of a qualitatively new role of the State and the activities of officials in relations with citizens.

Key words: principle of humanism, principle of justice, administrative law, love, Christian values, legislation.

Постановка проблеми. У адміністративній науці спостерігається недостатність напрацювань щодо значення та реалізації принципів гуманізму та справедливості на практиці. Дуже часто ці принципи досліджуються в науці адміністративного права досить поверхнево, без комплексного розкриття їх змісту, що негативно впливає на їх практичне застосування у взаємовідносинах держави та особи. Загальновідомо, що основу діяльності органів виконавчої влади складають правові принципи, а діяльність людини складають її цінності, якими вона керується в повсякденному житті та у відносинах з державою. Дуже важливо, щоб правове розуміння на рівні державних органів і посадових осіб принципів гуманізму та справедливості співпадало з їх ціннісним розумінням пересічної особи, що впливатиме на взаємовідносини.

Ця проблема вимагає наукових досліджень, які сприятимуть глибшому розумінню та постійному вдосконаленню галузі адміністративного права, її інститутів, налагодженню механізмів взаємовідносин держави та особи і, в цілому сприятимуть найвищому рівню розвитку суспільства й держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науково-теоретичну основу дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі теорії держави і права, адміністративного права та канонічного права. Окремі аспекти дотримання принципів гуманізму та справедливості у адміністративному праві слугували предметом наукових досліджень таких вітчизняних науковців як: В.Б. Авер'янов, який досліджував принципи адміністративного права [2], Д. Белов та М. Громовчук розглядали принцип гуманізму, як основоположний принцип побудови сучасної правової держави [10], Г.Й. Ткач досліджував принципи гуманізму та справедливості у взаємовідносинах між державою і людиною [2], М.І. Козюбра аналізував походження принципів права та визначає методологічні підходи до розуміння природи та класифікації принципів права в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій [5], В.К. Колпаков досліджував визначення поняття принципів адміністративного права та їх систему [18], П.М. Рабінович аналізував принцип гуманізму у праві [8]. Разом з тим в науці адміністративного права принципи гуманізму та справедливості є мало-дослідженими, а практика їх правозастосування досить обмежена, тому ці проблеми потребують подальших наукових напрацювань та вирішень.

Метою статті є визначити місце і роль принципів гуманізму та справедливості в адміністративному праві та запропонувати напрямки їх реалізації та удосконалення в контексті християнських цінностей.

Виклад основного матеріалу. Довгий період часу у вітчизняній науці прослідковувалося думка про те, що одними із ключових характеристик адміністративного права мають бути його управлінська або, навіть, каральна функція, які передбачають безумовне підпорядкуванням об'єкта управління (людини) його суб'єкту (державі). Тобто така формула діяльності держави передбачала, що її інтереси вищі за інтереси індивіда для якого ці державні інституції були й створені.

Після зміни курсу на побудову правової та демократичної держави України почали з'являтися наукові праці присвячені іншому ставленню до місця і ролі держави у громадянському суспіль-

стві, зокрема громадяни ставали набагато більш рівноправним партнером у взаємовідносинах з державою.

Стаття 3 Конституції України [1] проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. При цьому права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. У зв'язку з цим перед державою був поставлений основний конституційний обов'язок та визначено ключову сферу її відповідальності – утверджувати й забезпечувати права і свободи людини. Як вірно зазначили науковці [2, с. 8], що конституційна формула, передбачена статтею 3 Конституції України, означає підпорядкування усіх державних і правових інститутів суспільства потребам реалізації та захисту прав людини, їх (прав) пріоритетність перед іншими цінностями демократичної, соціальної, правової держави.

Процес побудову правової та демократичної держави України в якій існує справедливість, захищаються права людини є складним та багаторічним, він реалізовується не одне десятиліття, оскільки це стосується зміни світогляду, цінностей та мислення громадян, а це, за часту, не одне покоління. Повне викорінення з системи державного управління та в правосвідомості громадян ідеології тотального владарювання держави, де людині відводиться лише місце підвладного об'єкта управління, на який спрямовані організаційно-розпорядчий вплив і адміністративний примус держави потребує значного часу.

Війна в Україні пришвидшила зміну правосвідомості громадян, змінила значну частину їхніх цінностей, розставила у правильному порядку життєві пріоритети та погляди на державу і її значення у житті людини, значно підсилила потребу побудови взаємовідносин держави та людини на основі принципів гуманізму та справедливості, що включає також чесність, рівність, безкорисливість та повагу у взаємовідносинах держави, посадових осіб та громадян.

Принципи відображають ступінь розвитку суспільних відносин у сфері держави і права, стан суспільних цінностей та ставлення до того, якою має бути спрямованість держави і права, а законодавці у представницькому органі вже виражають бачення суспільства на систему та пріоритети законодавства. За своєю природою принципи є незмінними, вони є вихідною основою, яка базується на загальнолюдських цінностях і складає морально-етичну та організаційну основу функціонування правовідносин. Водночас підходи до розуміння і пріоритетності принципів у кожному суспільстві можуть різнитися, оскільки це залежить від усталених моральних норм, звичаїв, стану життя, і саме головне це залежить від стану духовного та освітнього розвитку суспільства.

У післявоєнний час відродження Україна буде активно змінюватися, виходячи вже з нової правосвідомості громадян та їх цінностей і пріоритетів, а тому галузь адміністративного права, яка є однією з провідних і виконує системоутворюючу функцію в сфері публічного права, має надати відклик на запит суспільства та запропонувати нові ціннісні підходи до розуміння ключових принципів адміністративного права та побудови на їх основі відносин між державою і громадянином, з законодавчим забезпеченням. Це потребує суттєвого науково-теоретичного та практичного напрацювання.

У підручнику «Адміністративне право України» за редакцією В.Б. Авер'янов зазначається про те, що **принцип гуманізму і справедливості у взаємовідносинах між державою і людиною** – це «дух» законів і всієї системи адміністративного законодавства, яким мають бути проіняті норми адміністративного права, що закріплюють відносини між суспільством, державою і людиною. Він виявляється передусім у вимозі шанобливого ставлення представників держави до людської гідності. Цей світоглядний принцип можна вважати своєрідним «мотором» всієї складної системи взаємозв'язків держави й особи, який «рухає» суспільство до досягнення найвищого рівня розвитку [2, с. 100].

Ми погоджуємося з вищевказаною думкою вчених і вважаємо, що саме принципи гуманізму і справедливості є духом законів і всієї системи адміністративного законодавства. На даному етапі існування держави та розвитку нашого громадянського суспільства саме ці два принципи, на нашу думку, набрали найбільш пріоритетного значення і українське суспільство дійшло до глибокого сприйняття та готовності виконувати ці принципи.

Таким чином вважаємо, що одним із завдань адміністративного права має стати саме впровадження і дія принципів справедливості та гуманізму, які будуть основою функціонування суспільних відносин у сфері державного управління і діяльності органів виконавчої влади та їх посадових осіб. Такий правовий базис взаємовідносин органів виконавчої влади і громадян має виходи-

ти зі статусу людини як вільного суб'єкта, перед яким виконавча влада відповідальна та підзвітна за свою діяльність, відноситься до кожного громадянина безкорисливо і як до найвищої цінності. У свою чергу, це також передбачає шанобливе і безкорисливе ставлення громадян до державних інституцій та посадових осіб, і максимальне сприяння діяльності держави для її ефективності, підкорятися справедливим й законним вимогам, оскільки взаємовідносини це рух назустріч один одному, а досягнення високого рівня розвитку можливе лише за рахунок спільних дій.

Найважливішою цінністю правосвідомості і правової культури була і є справедливість, яка виступає основою ідеєю права, виражає його сутність [3, с. 72]. У етимологічному значенні термін «справедливість» (лат. *justitia*) – це соціально-етична та морально-правова категорія, один з основних принципів права. Поняття «справедливість» позначає наявність у соціальному світі правових засад і виражає їх правильність, імперативність і необхідність [4, с. 604]. Справедливість (від *jus* – право, *justitia* – справедливість) – це не зовнішній щодо права фактор, на який воно має орієнтуватися, а його атрибут, без якого право втрачає якість права, перетворюючись у свою протилежність – антиправо (навіть у формі закону) [5, с. 148]. Справедливість – один з найважливіших принципів правової держави, який реалізується як у законодавчій, так і в правозастосовчій діяльності [4, с. 604-605].

Тобто в науковому розумінні справедливість є вихідним началом права, його сутністю, засадою діяльності правової держави, тому всі науково-теоретичні розробки і норми права повинні ґрунтуватися на цьому принципі.

Як вірно зазначають науковці, справедливість виступає визначальною ознакою і невід'ємним механізмом регулювання людських відносин, пов'язаних з пануванням, підпорядкуванням, підтриманням взаємоповаги між людьми, необхідність гармонізації різних, у т.ч. протилежних (конкуруючих) інтересів [4, с. 604]. Справедливий закон втілює ідею рівної для всіх свободи – робити все, що не обмежує свободи інших і не завдає шкоди, а також не заборонене законом [4, с. 604-605].

Принцип справедливості є нерозривно зв'язаний з іншим ключовим принципом гуманізму, вони взаємодоповнюють один одного.

В.О. Нікітенко зазначає про те, що проблема людини і гуманізму є тим вузловим пунктом, до якого «стягуються» усі проблеми нашого суспільства – відчуження людини від влади і суспільства, деструктивні процеси в суспільстві, що позбавляють людину гідного існування і сприяють порушенню прав і свобод особистості тощо [6, с. 181].

Поняття «гуманність» (від лат. *humanus* – людяний) похідне від поняття «гуманізм» (лат. *homo* – людина, *humanus* – людський, людяний, *humanitas* – людська природа) і означає людяність, людинолюбство, повагу до людей, людської гідності [7, с. 168]. Вважаємо розкриття І.М. Цюпак суті такого явища як гуманізм в контексті людяності, любові й поваги до людини досить вдалим і глибоким по змісту.

Регулювання адміністративних правовідносин на основі принципу гуманізму є надзвичайно важливим елементом їх позитивного розвитку. П. Рабінович принцип гуманізації права називає, як поступове втілення загальнолюдських принципів права і розширення законодавчого закріплення основоположних прав людини, розширення сфери загальнодозволеного регулювання, піднесення рівня соціальної справедливості юридичного регулювання [8, с. 122]. Н.О. Славової, яка зазначає, що «гуманізм – це визнання людини вищою соціальною цінністю за допомогою визначення та захисту її прав, свобод через правотворчість» [9, с. 135].

Досліджуючи гуманізм як правову категорію дослідники М. Громовчук та Д. Белов, погоджуючись з думкою Е. Труханова, стверджували, що основоположним принципом права слід визнати саме принцип гуманізму, який є соціальним ідеалом, відповідно до якого людина – ключова цінність демократичного суспільства, а лейтмотив і мета всієї системи права – забезпечення його прав і свобод. Гуманізм – наскрізний і найбільш фундаментальний принцип права, що означає визнання цінності людини, повагу до його гідності, забезпечення необхідних умов і можливості дотримання її прав і свобод, прагнення до її блага як до мети суспільного прогресу. Саме від того, наскільки даний принцип реалізований в праві, наскільки глибоко його значення осмислюється суспільною свідомістю, залежить подальший розвиток права і всього людства [10, с. 59].

Дійсно, якщо людина не визнається найвищою цінністю, тобто відсутня цінність життя людини, відсутня повага до неї та її праці, то це призведе до постійних протистоянь і війн у суспільстві й між державами, розвитку зла та занепаду й розрухи. Ми зараз це можемо чітко бачити на

прикладі російської федерації, де людина не вважається цінністю, поваги до її думки і приватного життя не має. Це все призвело до накопичення ненависті в середині їхнього суспільства, заздрості до інших, бажання панувати та нищити все живе та цінності інших народів, намагання знищити норми міжнародного права, тобто спрямування на розрухи. Таким чином, відсутність гуманізму означає відсутність любові до ближніх, а зло завжди руйнівне.

Поняття «справедливості» та «гуманізму» виникли у людському спілкуванні саме як моральна категорія, а не правова, як результат формування уявлення людей про поняття добра і зла. [11, с. 28]. Тому для глибокого осмислення суспільною свідомістю українців значення цих принципів і подальшого його правозастосування в адміністративній галузі права їх не слід зводити до форми наукової раціональності. М.І. Козюбра вірно зазначає, що наукова раціональність продуктивна там, де аналізуються факти, вивчаються матеріальні або близькі до них нематеріальні об'єкти реальності. Проте вона практично безсила тоді, коли ідеться про осягнення цінностей, принципів і норм. Тут правники мають звертатися як до позанаукової раціональності, так і до позараціональних форм правосвідомості. Тільки такий методологічний підхід (деякі автори його іменують ціннісно-ідеологічним або нормативним) може дати повне уявлення про складну природу права та його принципів, створити невикривлену картину правового регулювання [5, с. 150].

Ці два основоположних принципи наповнюються конкретним змістом, коли йде мова про певну людину. При цьому, це може стосуватися будь-якої особи, яка наділена чи не наділена владними повноваженнями. Державні органи це не тільки елемент механізму держави, а впершу чергу люди, які є державними службовцями, особами вибраними та/або призначеними для виконання владних функцій і повноважень. Кожен державний орган – це група людей, а не оформлена назва ланки державного управління. Тобто одні люди наділяють повноваженнями інших з метою найкращого регулювання суспільних відносин в державі і їх позитивного розвитку. Тому дослідження принципів варто здійснювати виходячи з цінностей людини та її духовного стану.

Погоджуємося з однією з думок М.І. Козюбри про те, що коріння принципів права лежить в релігії, зокрема в Божественних заповідях, які стали фундаментом всіх правових систем [5, с. 144]. Водночас звернемо увагу, що більшість правових систем світу побудовані на старозавітних десятих заповідях Мойсея, даних йому Богом. Водночас існуючі правові системи світу, включаючи Україну та її галузь адміністративного права, не враховують повною мірою доповнення до цих заповідей даних Богом в Євангелії, а саме заповідь любові (духовний закон), яка в Євангелії від Св. Матвія звучить наступним чином: «Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою». Це перша і найголовніша заповідь. А друга однакова з нею: «Люби свого ближнього, як самого себе». На цих двох заповідях увесь Закон і Пророки стоять» [12, с. 916]. Також Ісус Христос в Євангелії від Св. Івана ще більше посилює заповідь (духовний закон) любові до ближнього і каже: «Нову заповідь Я вам даю: Любіть один одного! Як Я вас полюбив, так любіть один одного й ви! По тому пізнають усі, що ви учні Мої, як будете мати любов між собою» [12, с. 1007]. Тобто Господь Бог заповів любити людей як він нас любить, тобто безмежною і безкорисливою любов'ю.

Якщо уважно проаналізувати сутність принципів гуманізму та справедливості, то вони є відображенням частини тієї найвищої християнської цінності і заповіді Божої (духовного закону) – любові. Саме християнство найбільше розкриває істинний зміст любові, оскільки вона є змістом їхнього життя. Тому дослідження нами цих двох основоположних принципів в адміністративному праві було вирішено здійснювати в контексті християнських цінностей.

М.Г. Тофтул зазначає, що у християнстві любов розглядають як новий божественний заповіт, принцип, згідно з яким любов є вершиною здібностей людини. Йдеться насамперед про любов до ближнього. Правда, при цьому зазначається, що не існує любові до ближнього, яка не ґрунтувалася б на любові до Бога. Любов, як і милосердя, є однією з найістотніших християнських чеснот. Це Любов без підстави, причини, користі, яка здатна покрити будь-які недоліки, проступки, злочини. Християнство вимагає від своїх послідовників любити ближніх своїх (усіх людей), як самого себе і любити себе як творіння Боже і Його образ. Християнська любов – одна із трьох головних чеснот поряд із вірою і надією. Церква вчить, що любов (милосердя) – це любов до Бога та водночас до ближнього, причому друга без першої нічого не варта. За своєю сутністю християнська любов нагадує батьківську і материнську любов до дитини, яку батьки люблять, не дивлячись ні на що. Ця любов спонукає до служіння людині, породжує бажання допомогти ближньому,

захистити його, не рахуючись із власними інтересами. Заповіт любити ближнього є настільки гуманістичний, що викликає відгук у душах навіть іновірців та невіруючих [13].

На питання якою має бути любов Дерек Прайм відповів: «Це любов неогоїстична, яка охоплює і волю, і дію. Вона виражається в служінні тому, хто цього не заслуговує тією ж мірою, як і тому, хто заслуговує. Істинна людська любов базується на тій любові, яку Господь Ісус Христос виявив на хресті» [14]. Тобто мається на увазі жертвну любов заради ближнього, зокрема того хто потребує її, незважаючи на те, які він вчинки робить добрі чи злі. Таким є результат рішення Бога любити всіх людей, незалежно від їхньої гідності чи відношення до Нього. Адже як сказано в Євангелії від Св. Матвія: «щоб вам бути синами Отця вашого, що на небі, що наказує сходити сонцю Своєму над злими й над добрими, і дощ посилає на праведних і на неправедних [12, с. 894].

Згідно з посланням 1-им Апостола Павла до Коринтян: «Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводитьсь нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить. Ніколи любов не перестає!» [12, с. 1074].

Таким чином, любов набирає практичного значення коли ти терпеливо ставишся до ближніх, прощаєш помилки та провини, поважаєш і ставишся до всіх однаково рівно, не кривдиш та не завдаєш тілесних і душевних ран, не бажаєш того, що належить іншим, дієш і говориш правдиво, підтримуєш та допомагаєш тим, хто цього потребує безкорисливо. Прояви дії любові можна довго перераховувати, адже вони знаходять своє відображення в різних ситуаціях та відносинах як в середині суспільства, так і діяльності держави.

Вважаємо, що справедливість є однією з ознак любові. Адже кожна людина бажає, щоб її поважали, щоб до неї відносилися рівноправно та по доброму, а доброта це одна з дій любові. У контексті християнства принцип справедливості означає – вчиняй людям усе так, як ти хотів би щоб вчиняли тобі. Це випливає з Нагірної проповіді Ісуса (Лк 6:31; Мт 7:12), де він сказав: «Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви. Бо в цьому Закон і Пророки» [12, с. 896]. Таке визначення справедливості є найбільш всеохоплюючим й глибоким по змісту. На нашу думку, воно має бути застосовано в адміністративно-правовій науці, оскільки передбачає і рівність, і повагу, і свободу, і милосердя. Адже, поправді кажучи, ніхто не хоче, щоб над ним надіймалися або він мав менше прав ніж в інших, щоб обмежували його вільну й добру волю, щоб до нього були не милосердними. Справедливість не існує сама по собі, вона проявляється у дії, яка виходить від конкретної людини. Вірно зазначив Тома Аквінський, «справедливість» – це «добродіяльність», якість людини, яку вона [людина] робить добровільно, без зовнішнього примусу [15].

Аналогічно і гуманізм є однією з ознак любові. Адже він проявляється у турботі про людину, прагненні до полегшення і покращення умов її життя, милосерді, забезпеченні її матеріальних потреб та можливостей розвиватися освітньо, духовно та культурно. У контексті християнства принцип гуманізму означає – люби свого ближнього, як самого себе. Як ми вже зазначали, це відображається у Євангелії від Св. Матвія [12, с. 916]. Наведене визначення гуманізму є найбільш всеосяжним й глибоким по змісту. На нашу думку, воно теж має бути застосовано в науці адміністративного права. Адже, правду кажучи, ніхто не хоче бути голодним, ніхто не хоче бути катованим і приниженим, всі хочуть мати можливість різносторонньо розвиватися, мати можливість жити у достатку, безпеці, перебувати у турботі ближніх та держави.

Загалом, якщо уважно проаналізувати всі основоположні принципи права, то все стає набагато простішим і зрозумілішим, всі вони побудовані на любові до Бога та ближнього свого. Цей закон любові є настільки всеохоплюючий, що знайшов своє оформлення частинами в різних принципах, включаючи гуманізм та справедливість. Проблема полягає у тому, що мало хто з дослідників намагався розглянути ці принципи в адміністративному праві у контексті християнського вчення. Більшість вчених ще з давніх часів черпали змістовне наповнення принципам права з різних джерел, з міфології, філософії чи звичаїв тощо, але майже ніхто не звертався до істинного вчення Бога Ісуса Христа для ідейного наповнення та втілення цих принципів на практиці. Як вірно зазначив М.В. Попович уявлення, опрацьовані в епоху патристики, виходили з категорій істини та благодаті: згідно з ними, язичники не знають ні того, ні іншого; юдеям доступна істина чи закон, дані Мойсеєм, але недосяжний їх сенс; християнам дані у вірі істина (закон) і благодать [16]. Коли ми почнемо закладати у наповнення змісту те, що принципи є виявом любові, то це надасть їм набагато глибшого значення, яке виключатиме будь-яке їхнє двоєке розуміння і виконання, що

інколи намагаються робити деякі особи, оскільки ти або любиш або ні. Як сказав Господь Бог у Євангелії від Св. Матвія: «Ваше ж слово хай буде: „так-так”, „ні-ні”. А що більше над це, то те все від лукавого» [12, с. 893].

Відмітимо, що любов це не лише емоція, хоча філософія визначає любов як поглиблене почуття, спрямоване на іншу особу, людську спільність або ідею, а психологи вважають, що любов – це відносно стійке, глибинне, що досягає сили пристрасті, домінуюче почуття тяжіння одного індивіда до іншого індивіда [17, с. 76]. Саме такі підходи до розуміння любові створюють хибне уявлення в людей про неї та її прояви, що у подальшому створює проблеми взаємовідносин спочатку в сім'ї, а потім вже у державі. Адже, найперше любов – це дія, або акт волі. Людина любить усвідомленим вибором, це дія розуму та волі, а не лише емоцій. Любов вимагає прийняття рішень та докладання зусиль.

Зокрема, це підтверджується у Євангелії від Св. Матвія Господь Бог говорить: «Тоді скаже Цар тим, хто праворуч Його: Прийдіть, благословенні Мого Отця, посядьте Царство, уготоване вам від закладин світу. Бо Я голодував був і ви нагодували Мене, прагнув і ви напоїли Мене, мандрівником Я був і Мене прийняли ви. Був нагий і Мене зодягли ви, слабував і Мене ви відвідали, у в'язниці Я був і прийшли ви до Мене. Тоді відповідять Йому праведні й скажуть: Господи, коли то Тебе ми голодного бачили і нагодували, або спрагненого і напоїли? Коли то Тебе мандрівником ми бачили і прийняли, чи нагим і зодягли? Коли то Тебе ми недужого бачили, чи в в'язниці і до Тебе прийшли? Цар відповість і промовить до них: Поправді кажу вам: що тільки вчинили ви одному з найменших братів Моїх цих, те Мені ви вчинили» [12, с. 920-921]. Вище перелічене в Євангелії є проявом любові до ближнього і, відповідно, до Бога. Прийняті людьми рішеннями робити добро і допомагати ближнім є дією любові.

Також підтвердженням того, що під любов'ю до ближнього в християнстві розуміється саме дія, ми знаходимо в притчі про милосердного самарянина. Де Ісусу Христос говорить законнику: «Котрий же з цих трьох – на думку твою – був ближній тому, хто попався розбійникам?» А законник відказав: «Той хто вчинив йому милість». Ісус же сказав йому: «Іди – і роби так і ти!» [12, с. 967]. Тобто Самарянин вчинив добро людині, яка постраждала від розбійників, а саме врятував від смерті незнаму йому людину, а нам Господь залишив заклик: «Іди і ти роби так само» (Лк. 10:37). Апостол Павло теж закликає нас: «А ви, браття, не втомлюйтеся, коли чините добре» [12, с. 1106]. Тобто Апостол Павло закликає нас чинити добро кожній людині, що означає теж любити її, бо в злих намірах і ділах добра немає.

Тому принципи це не лише ідеї, засади, а впершу чергу дія. Якщо принципи визначені в адміністративній науці, то всі (і громадяни, і посадові особи) мають діяти на їх основі. Якщо вони так не діють, значить вони керуються своїми вадами (пристрастями), можна їх навіть назвати антипринципи. Загально відомо, що префікс «анти» означає протилежний, ворожий чому-небудь.

У науці адміністративного права принципи трактують як керівні засади, які визначають зміст і спрямованість адміністративно-правового регулювання суспільних відносин [18, с. 33]. Водночас проведене дослідження свідчить, що вони пов'язані з дією і повинні набирати практичного змісту. Наприклад, в адміністративному праві більшість покарання пов'язані з отриманням вигоди для держави у грошовому виразі. Зазвичай, вони не спрямовані допомогти людині зрозуміти у чому вона помилилася і у подальшому допомогти їй цього не робити. Все зводиться до покарання та вигоди. Тоді постають питання: Чи будуть тоді громадяни щирими та щедрими до держави? Чи хотітимуть вони взагалі взаємодіяти з нею, коли один із суб'єктів завжди хоче покарати або отримати з тебе вигоду? Думаю у всіх буде одна відповідь – ні. Тому впровадження принципів гуманізму та справедливості на основі любові та її дії допоможуть виправити ці помилки і вдосконалити спрямованість діяльності держави і посадових осіб, і відповідно взаємодію з суспільством.

Принципи адміністративного права однаковою мірою характеризують сутність і зміст як самої галузі права, так і тих суспільних відносин, що є предметом регулювання цієї галузі. Цілком слушна думка деяких дослідників про те, що вивчення принципів адміністративного права дає відповідь на питання: що є головним у системі норм, які регламентують адміністративно-правові відносини; що є постійним супутником цих відносин; без чого не можуть існувати різні інститути адміністративного права. Основне значення принципів адміністративного права полягає в тому, що вони визначають «юридичну долю», життєздатність, практичну організацію і реальне функціонування виконавчої влади й управління [2, с. 96].

Більше двадцяти років тому в Україні були переглянуті теоретичні та методологічні основи науки адміністративного права і була прийнята нова доктрина, яка базувалася на статті 3 Конституції України. Ця доктрина передбачала нову роль держави у взаємовідносинах з громадянами, а саме служіння шляхом утвердження й забезпечувати права і свободи людини. На жаль, ця доктрина не була повною мірою впроваджена, адже ми досі не можемо говорити про те, що українська держава служить людям і повноцінно захищає її права і свободи. Відмітимо, що служити можна по-різному, з примусу або потреби, або безкорисливо та з любові. Можливо тому, ця доктрина не була повною мірою реалізована. Водночас саме любов передбачає безкорисливе і без примусове служіння.

Ми вважаємо, що настав час науці адміністративного права змінити деякі доктринальні підходи і розвиватися далі. Тому запропоноване нами змістовно нове розуміння принципів гуманізму та справедливості в адміністративному праві на основі любові, мають стати початком, якісно нової ролі держави і її посадових осіб у взаємовідносинах з громадянами. Принципи гуманізму та справедливості ґрунтовані на любові мають визначати юридичну долю, практичну організацію, життєздатність і реальне функціонування органів виконавчої влади та їх посадових осіб. Лише через безкорисливу любов, а не примус чи потребу можна розвивати відносини.

Зміст нашого дослідження чітко показує наскільки преображаються ці принципи адміністративного права, коли в них додають одне слово «любов», яке є істинною, адже має силу і відображає Божу сутність. Тому ці принципи мають діяти з новою силою у взаємовідносинах держави і суспільства. Якщо у приватному праві, коли йде мова про сім'ю та шлюб, ми можемо ще бачити застосування слова «любов», то незрозумілим є те, чому в адміністративному праві воно не знайшло свого правозастосування. У публічних відносинах в Україні дуже не вистачає тієї любові й поваги. Юридична наука є живою, яка постійно вдосконалюється, тому любов знайде своє подальше застосування у науці адміністративного права та практиці, це і буде подальшою метою наших науково-практичних напрацювань.

Висновки: У результаті проведеного дослідження нами було встановлено, що на даному етапі розвитку України завданням адміністративного права має стати саме впровадження і дія принципів справедливості та гуманізму, які будуть основою функціонування суспільних відносин у сфері державного управління і діяльності органів виконавчої влади та їх посадових осіб. Це передбачає те, що взаємовідносини органів виконавчої влади і громадян будуть базуватися на статусі людини як вільного суб'єкта, перед яким виконавча влада відповідальна та підзвітна за свою діяльність, відноситься до кожного громадянина безкорисливо і як до найвищої цінності. У свою чергу це також передбачатиме шанобливе і безкорисливе ставлення громадян до державних інституцій та посадових осіб, і максимальне сприяння діяльності держави для її ефективності, підкорятися справедливим й законним вимогам, оскільки взаємовідносини це рух назустріч один одному, а досягнення високого рівня розвитку можливе лише за рахунок спільних дій.

Обґрунтовано, що принципи гуманізму та справедливості в адміністративному праві є одним із відображень найвищої християнської цінності і Божої заповіді (духовного закону) – любові. Вони є взаємозв'язаними і наповнюються конкретним змістом, коли йде мова про окрему людину. У контексті християнських цінностей принцип справедливості означає – вчиняй людям усе так, як ти хотів би щоб вчиняли тобі. Він передбачає дію рівності, поваги, свободи і милосердя до людей. У свою чергу принцип гуманізму у контексті християнських цінностей означає – люби свого ближнього, як самого себе. Він реалізується у турботі про людину, прагненні до полегшення і покращення умов її життя, милосерді, безкорисливому забезпеченні її матеріальних потреб та можливостей розвиватися освітньо, духовно та культурно. Таке визначення цих принципів є найбільш всеохоплюючим й глибоким по змісту, а тому вони повинні знайти своє втілення в науці адміністративного права.

Доведено, що основоположні принципи права побудовані на любові до Бога та ближнього свого, тобто на ключовій християнській цінності. Обґрунтовано, що любов це не лише емоція, а найперше – це дія, або акт волі. Любов вимагає прийняття рішення та докладання зусиль. Тому принципи права теж є дією і повинні набирати практичного змісту, а не бути лише ідеєю.

Отже, принципи гуманізму та справедливості ґрунтовані на християнській любові мають бути дієвим фактором, який визначає юридичну долю, практичну організацію, життєздатність і реальне функціонування органів виконавчої влади та їх посадових осіб у взаємовідносинах з громадянами. Це буде подальшою метою наших науково-практичних напрацювань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 01.06.2024).
2. Адміністративне право України. Академічний курс. Загальна частина: підручник у 2 т. / редкол.: В.Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2007. Т. 1. 592 с.
3. Шевчук Л. Справедливість і гуманізм як ціннісні орієнтири правосвідомості та правової культури Гетьманщини. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Випуск 76. 2023. С. 71–80.
4. Юридична енциклопедія: В 6 т./ за ред. Ю.С. Шемшученко та ін. Київ: «Укр.енцикл.», 2003. Т. 5: П–С. 736 с.
5. Козюбра М.І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. № 11. 2017. С. 142–164.
6. Нікітенко В.О. Гуманізм як фундаментальна тенденція суспільного розвитку: теорія та практика. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Вип. 22. 2005. С. 177–185.
7. Цюпак І.М. Витоки гуманістичної спрямованості виховання дітей дошкільного віку в Україні. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Вип. 55. Херсон, 2010. С. 166–171.
8. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Вид. 10-те, доп. Львів: Край, 2008. 224 с.
9. Славова Н.О. Антропоцентризм як принцип правотворчості. *Правничий часопис Донецького університету*. № 1. 2013. С. 134–142.
10. Громовчук М.В., Белов Д.М., Принцип гуманізму, як основоположний принцип побудови сучасної правової держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Випуск 65. 2021. С. 46–50.
11. Галкевич С.В. Принципи справедливості, добросовісності, розумності деліктної відповідальності у цивільному праві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Хмельницький ун-т управління та права ім. Леоніда Юзькова. Хмельницький, 2021. 235 с.
12. Біблія або Книга Святого Письма Старого й Нового заповіту / Автор. переклад проф. Іван Огієнко. Київ: Українське Біблійне Товариство, 2003. 1163 с.
13. Тофтул М.Г.. Енциклопедія Сучасної України / Редкол. І.М. Дзюба, та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. URL: <https://esu.com.ua/article-59841> (дата звернення 02.06.2024).
14. Християнська любов. *Християнський духовно-просвітницький часопис «Слово вчителю»*. № 2011-2(16). URL: <https://slovovchitelyu.org/journal/nom16/lyubov/> (дата звернення 02.06.2024).
15. Християнське суспільне життя та питання справедливості. 2015. URL: <http://catholicnews.org.ua/hristiyanske-suspilne-vchennya-ta-pitannya-spravedlivosti> (дата звернення 03.06.2024).
16. Попович М.В. Енциклопедія Сучасної України. Редкол.: І.М. Дзюба та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: <https://esu.com.ua/article-24649> (дата звернення 04.06.2024).
17. Соболев О.В. Любов як морально-правова категорія приватного права. *Підприємництво, господарство і право*. № 12. 2018. С. 75–79.
18. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. В.К. Колпаков та ін.. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 872 с.